

Medborgar- engagemang

Förslag till strategi för omställning till
klimatneutrala städer

VIABLE CITIES RAPPORT 2021:9

Viable Cities viablecities.se

Titel: Medborgarengagemang – Förslag på strategi för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer

Författare: Agneta Persson, Ann-Kristin Belkert, Charlotte Hauksson, Sofie Pandis Iveroth och Efstathia Vlassopoulou

Serie: Viable Cities Report 2021:9

ISBN: 978-91-7899-021-4

Publicerad: 2021-10-19

Utgivare: Viable Cities

Om Viable Cities

Viable Cities är ett program inriktat på innovation för klimatneutrala och hållbara städer. Uppdraget är att snabba på klimatomställningen i städer till 2030, med digitalisering och medborgarengagemang som möjliggörare. Programmet får stöd i en gemensam satsning av Vinnova, Energimyndigheten och Formas. Viable Cities samordnas av KTH.

Fritt tillgängligt med vissa rättigheter förbehållna. Viable Cities vill ha största möjliga spridning av de publikationer vi ger ut. Därför kan publikationerna utan kostnad laddas ner via www.viablecities.com. Vår hantering av upphovsrätt utgår från Creative Commons Erkännande-ickeKommersiell-DelaLika (läs mer på www.creativecommons.se). Det innebär i korthet att det är tillåtet att dela, det vill säga att kopiera, distribuera och sända, remixa, anpassa och bygga vidare på verket, på villkor att Viable Cities och författaren anges, ändamålet är icke kommersiellt och bearbetningar licensieras under samma villkor.

Viable Cities programkontor

Kungliga Tekniska Högskolan, KTH | Teknikringen 10 B | 100 44 Stockholm

www.viablecities.se

Med stöd från

VINNOVA
Sveriges innovationsmyndighet

 Energimyndigheten

FORMAS

Strategiska
innovations-
program

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	4
2	Bakgrund.....	8
3	Uppdraget.....	8
3.1	Genomförande.....	8
4	Vad är medborgarengagemang?	10
4.1	Definitioner	10
4.2	Viktiga aspekter att beakta i arbete med medborgarengagemang	11
5	Varför behövs en strategi för medborgarengagemang för klimatomställning?	15
6	Vad behövs för att ta fram en strategi för medborgarengagemang för klimatomställning?	17
7	Förslag till strategi för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer	18
7.1	Strategins struktur	18
7.2	Nätverk med klimatambassadörer	19
7.3	Nulägesanalys, färdplan och uppföljning	22
7.4	Delning av arbetssätt och resultat.....	24
8	”Kopiera mera” - goda exempel att ta efter och återanvända.....	29
8.1	Vad händer i Sverige?	29
8.2	En internationell utblick.....	32
9	Rekommendationer till nästa steg och finansiering	34
9.1	Nationell nivå (Viable Cities).....	35
9.2	Regional och lokal nivå	35
10	Referenser.....	36

1 Sammanfattning

Den här rapporten redovisar ett förslag till strategi för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer. Strategin är tänkt för kommuner och aktörer på nationell nivå, men innefattar även andra aktörer. Förslaget har tagits fram av Anthesis tillsammans med Actinate och Sustainable 3.0 på uppdrag av Viable Cities.

Viable Cities har en bred definition av medborgare

En viktig förutsättning i det förslag som presenteras här är att det utgår från Viable Cities breda definition av begreppet medborgare, vilket innebär att såväl politiska som ekonomiska och ideella roller innefattas i medborgarbegreppet.

Det behövs en strategi för medborgarengagemang för klimatomställning

Det pågår mycket arbete som fokuserar på klimatomställning, och det är inte bara kommunerna som engagerar sig i detta arbete. Många andra aktörer är också engagerade, och dessutom når de medborgarna på ett annat sätt än vad kommunerna kan göra. Idéerna och aktiviteterna för minskad klimatpåverkan är många, och i många fall är åtgärderna nya och tidigare oprövade för många av aktörerna. Mycket resurser läggs på att planera och genomföra åtgärder för ökat medborgarengagemang i klimatomställningen.

Men omställningen går för långsamt. Vår bedömning är att det krävs förstärkta insatser på såväl nationell, regional som lokal nivå. Det är också helt avgörande att insatser mellan den offentliga och den privata sektorn, civilsamhället och akademien koordineras för att vi ska nå våra klimatmål. Att skapa en nationell strategi och färdplaner för olika aktörer för medborgarengagemang med fokus på klimatomställningen skulle med stor sannolikhet underlätta för både kommunerna och andra aktörer i deras klimatomställningsarbete.

Det behövs också en färdplan på nationell nivå (som även omfattar regional och kommunal nivå) och resurser för implementering av strategin och färdplanen för att möjliggöra en kostnadseffektiv gemensam utveckling och delning av kunskap, resurser, metoder, verktyg, resultat, utvärdering m.m. som behövs på lokal och regional nivå. Vårt förslag är att Viable Cities ges ett övergripande ansvar för samordningen av aktiviteter och resultat för medborgarengagemang för klimatomställningen för att arbetet ska bli både kraftfullt och kostnadseffektivt. På kommunal nivå behövs strategin och färdplanen för medborgarengagemang för klimatomställning för att mobilisera, öka och påskynda arbetet med klimatomställningen, för att resursoptimera och kostnadseffektivisera det arbete som redan pågår, för att samordna sig med andra aktörer som också arbetar med medborgarengagemang och påverkar det arbete som kommunerna gör.

Strategins struktur

Strategin för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer är framtagen för Viable Cities och de kommuner och statliga myndigheter som har och ska teckna klimatkontrakt med dem. Vår avsikt är att strategin också ska kunna användas av såväl andra kommuner och regioner som av andra aktörer på olika nivåer. Strategin innefattar upprättande av en gemensam struktur och samskapande process, med flexibilitet för genomförandet lokalt i de olika städerna. På nationell nivå tas ett större ansvar för att koordinera och samordna arbetet mellan kommuner och andra aktörer.

Aktörer på lokal, regional och nationell nivå medverkar i ett nätverk. Strategin syftar till att skapa målstyrning, uppföljning, engagemang och delning av kunskap och resurser.

Strategin innefattar tre nyckelkomponenter:

- **Nätverk med klimatambassadörer:** Ett nätverk skapas för personer som arbetar med medborgarengagemang för klimatomställning hos aktörer som är verksamma lokalt, regionalt eller nationellt.
- **Nulägesanalys, färdplan och uppföljning:** Aktörer som medverkar i nätverket upprättar en nulägesanalys och färdplan som följs upp och uppdateras årligen.
- **Delning av arbetssätt och resultat:** Personer i nätverket för klimatambassadörer vidareutvecklar och delar arbetssätt, metoder, resultat m.m. via en digital delningsplattform och nätverksträffar.

Figur 1: Strategins tre nyckelkomponenter; 1) Nätverk med klimatambassadörer, 2) Nulägesanalys, färdplan och uppföljning 3) Delning av arbetssätt och resultat.

Nätverk på personnivå med klimatambassadörer

Vi föreslår att ett nätverk (Community of practice) för personer som arbetar med medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer skapas och koordineras av Viable Cities. I denna rapport har vi använt benämningen klimatambassadörer, men vilken benämning som i praktiken ska användas är en fråga som tidigt i utvecklingen i samråd mellan Viable Cities, kommuner och andra aktörer som kommer att delta i nätverket.

Kommuner som signerar eller redan har signerat Klimatkontrakt 2030 med Viable Cities utser en huvudansvarig person som ska koordinera arbetet med medborgarengagemang lokalt. Den huvudansvariga personen identifierar och rekryterar andra personer som har arbetsuppgifter där medborgarengagemang för klimatomställning är möjligt och relevant. Det är av stor vikt att klimatambassadörerna har en budget och ett tydligt mandat. Det ska framgå av klimatkontraktet mellan kommunerna och Viable Cities att kommunerna ska allokera resurser för att arbeta med medborgarengagemang för klimatomställning och medverka i nätverket.

Nulägesanalys, färdplan och uppföljning

Samtliga aktörer som medverkar i nätverket ska upprätta, utvärdera och årligen uppdatera en nulägesanalys och färdplan för sitt arbete med medborgarengagemang i klimatomställningen. Nulägesanalysen och färdplanen bör integreras i aktörernas befintliga arbete med mål, budget, årsredovisning, hållbarhet m.m. Vi föreslår att Viable Cities får i ansvar att ta fram enkla digitala mallar för nulägesanalys och färdplan, processtöd och digitalt utbildningsmaterial om hur nulägesanalyser och färdplaner kan upprättas, implementeras och följas upp. Viable Cities har också en viktig roll i att kommunicera och sprida resultat nationellt.

Delning av arbetssätt, resurser och resultat

Delning av arbetssätt, resurser och resultat föreslås att ske genom en digital delningsplattform och nätverksaktiviteter. I nätverket delas och utvecklas kunskap, metoder, lärdomar och resurser avseende olika åtgärder för att utveckla klimatneutrala städer med fokus på medborgarengagemang. Delningen föreslås ske digitalt via en delningsplattform som Viable Cities tillhandahåller. Delningsplattformen bör skapas i olika geografiska lager där aggregering av information kan ske på lokal, regional respektive nationell nivå. Delningsplattformen kan naturligtvis ha ett mycket bredare fokus och ha medborgarengagemang som ett av flera fördjupningsområden, där andra fördjupningsområden t.ex. kan vara digitalisering och finansiering.

Nätverksaktiviteter

Vi föreslår att Viable Cities samordnar digitala, fysiska och hybrida nätverksträffar, alternativt att de utser och finansierar någon annan organisation som arrangerar. Nätverksträffar bör innehålla lokala, regionala, nationella och internationella arbetssätt och resultat. Vi föreslår att Viable Cities koordinerar och medverkar på samtliga, men innehållet på regionala och lokala event planeras av regioner och kommuner med lokala aktörer. De kommuner som har signerat Klimatkontrakt 2030 ansvarar för planering och genomförande av sina årliga webinarier, då de beskriver hur arbetet går. Nationella events kan ha teman om medel för att utveckla klimatneutrala städer, till exempel medborgarengagemang och digitalisering.

Rekommendationer till nästa steg och finansiering

Vi föreslår att Viable Cities i det fortsatta arbetet med medborgarengagemang för klimatomställning fokuserar på följande steg för att utveckla de tre nyckelkomponenterna i strategin.

- Framtagande av plan för implementering av de tre nyckelkomponenterna,
- Utvärdera och diskutera vilka digitala verktyg som bör användas
- Bilda en nationell referensgrupp med en bred sammansättning
- Ta fram förslag på struktur och innehåll för de olika delningsområdena på den digitala plattformen.
- Samordna nationella insatser och webbsidor
- Ge ekonomiskt stöd till "kopiera mera"-aktiviteter
- Ta fram digitala mallar och utbildningsmaterial för nulägesanalyser och färdplaner
- Utveckla mål och indikatorer för att kunna visa utfall från klimatambassadörernas insatser

Medel bör avsättas både på nationell, regional och kommunal nivå. På nationell nivå (Viable Cities) behöver resurser allokeras till att utveckla och implementera strategin, leda processen och ha kontinuerlig dialog med representanter från kommuner, nationella och regionala nivå, utvärdera och upphandla system för digital delning, ta fram digitala mallar och uppföljningssystem, planera och kommunicera m.m.

På regional och lokal nivå behöver resurser avsättas till att ta fram och följa upp nulägesanalyser, ta fram, implementera och följa upp färdplaner, aktivt delta i det nationella färdplansarbetet och nätverket med klimatambassadörer, processleda det lokala och regionala arbetet, "kopiera mera"-aktiviteter där medborgare engageras, kommunicera m.m.

Det är viktigt att tillräckliga ekonomiska och personella resurser avsätts för att driva dessa frågor på alla nivåer, kommunal, regional och nationell. Budgeten för medborgarengagemang måste synliggöras i klimatinvesteringsplaner, kommunernas, regionernas och Viable Cities mål och budget samt vid uppföljning.

2 Bakgrund

Viable Cities är ett strategiskt innovationsprogram med missionen att påskynda omställningen till klimatneutrala städer till år 2030 med ett gott liv för alla inom planetens gränser. Programmets tidsram är 2017–2030, och det genomförs med stöd i en samlad satsning från Vinnova, Energimyndigheten och Formas, där Energimyndigheten är huvudansvarig myndighet. Världorganisation för Viable Cities är KTH.

Viable Cities fungerar som katalysator för nya former av samarbete mellan nationella myndigheter och kommuner och nya former av lokalt samarbete mellan kommuner, näringsliv, akademi, forskningsinstitut och civilsamhälle. Ett sådant samarbete mellan stat och kommun och lokala intressenter är Klimatkontrakt 2030, som bygger på ett avtal där alla parter tar på sig att konkret bidra till att öka takten i klimatomställningen.

I december 2020 signerades Klimatkontrakt 2030 av de politiska ledningarna i de nio kommunerna Enköping, Järfälla, Göteborg, Stockholm, Malmö, Lund, Umeå, Uppsala och Växjö samt på nationell nivå av generaldirektörerna för fyra myndigheter: Energimyndigheten, Vinnova, Formas och Tillväxtverket samt av Viable Cities. I oktober 2021 startade den andra fasen av Klimatneutrala städer 2030, där nu totalt 23 svenska städer ska arbeta tillsammans för klimatomställning. I satsningen ingår förutom städerna i våg ett nu: Borlänge, Borås, Eskilstuna, Gävle, Helsingborg, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Linköping, Mariestad, Nacka, Skellefteå, Örebro och Östersund. Det svenska Klimatkontrakt 2030 inspirerar även utformningen av EUs Climate City Contract genom att Viable Cities blir en av parterna i EU-satsningen Net Zero Cities.

Som ett led i vidareutvecklingen av arbetet med Klimatkontrakt 2030 satsar Viable Cities bl.a. på ett utvecklingsprojekt för att utveckla en strategi för **medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer**. Denna strategi ska stärka omställningsförmågan genom att involvera och engagera medborgare och civilsamhället som medskapare i stadens framtid och bidra till en ökad samsyn mellan olika samhällsaktörer.

Viable Cities har gett Anthesis Enveco AB, Actinate och Sustainable 3.0 i uppdrag att genomföra detta strategiska utvecklingsprojekt, och vi redovisar i denna rapport vårt förslag till strategi.

3 Uppdraget

Uppdraget har innefattat tre delar:

1. Insamling av underlag från kommuner och andra aktörer
2. Analys av insamlat underlag (med fokus på behovet av fortsatt utveckling)
3. Förslag till strategi för medborgarengagemang och fortsatt utveckling

3.1 Genomförande

Arbetet har fokus på medborgarengagemang relaterat till klimatomställningen, men det finns många kopplingar till andra viktiga effekter för ett hållbart samhälle, exempelvis hälsoaspekter, jämlikhet

och sysselsättning. I uppdraget har vi också diskuterat hur målkonflikter, negativa effekter och risker kan beaktas.

Arbetet har genomförts på följande sätt:

Insamling av underlag från kommuner och andra aktörer

Här har vi sammanställt information om hur arbetet med medborgarengagemang och samverkan med medborgare, civilsamhälle, företag och akademien bedrivs i dagsläget, när det gäller det kommunala utvecklingsarbetet i allmänhet och klimatomställningen i synnerhet.

Analys av insamlat underlag med fokus på behovet av fortsatt utveckling

I denna del av arbetet har vi analyserat kommunernas behov av samverkan med medborgare, civilsamhälle, företag och akademien för att framgångsrikt kunna bedriva det omställningsarbete som de har åtagit sig i Klimatkontrakt 2030. Analysen baseras på insamlat underlag från kommunerna och andra aktörer, vad som har framkommit genom intervjuer och samtal med de nio klimatkontraktskommunerna, resultat från genomförda workshoppar med kommunerna och referensgruppen samt en omvärldsanalys om arbete med medborgarengagemang relaterat till klimatomställningen.

Vi har i analysen gett synpunkter på de budgetmässiga förutsättningarna för medborgarinvolvering i städerna, enligt förslag i EUs mission board-rapport *100 climate-neutral cities 2030 – by and for citizens* där motsvarande minst 1 procent av ett klimatkontrakts-ramverk bör avsättas för medborgarengagemang.

Förslag till strategi för medborgarengagemang och fortsatt utveckling

I denna del av arbetet har vi arbetat fram ett förslag till strategi för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer. Förslaget innefattar både fortsatt utveckling av kommunernas och regionernas arbete med medborgarengagemang och utveckling på nationell nivå. Förslaget bygger på hur Viable Cities i samverkan med kommunerna och andra aktörer kan vidareutveckla enskilda kommuners processer för medborgarengagemang samt dela kunskap och resurser mellan varandra. Förslaget till strategi syftar till att påskynda klimatomställningsarbetet i samverkan med medborgare, civilsamhälle, företag och akademien.

Tanken är att detta förslag till strategi ska kunna utvecklas successivt, och att det ska kunna integreras i den uppgradering av Klimatkontrakt 2030 som ska ske i december 2021. I strategin ligger våra rekommendationer för omställning till klimatneutrala städer:

- Nationella insatser för stärkt medborgarengagemang
- Strategi för kommuners arbete med medborgarengagemang för klimatomställning – strategin kan även användas av regioner och andra aktörer
- Rekommendation för fortsatt arbete med fokus på praktisk implementering, tester och experimenterande

Uppdraget har genomförts i nära samråd med Viable Cities programledning, de första nio kommuner som har tecknat Klimatkontrakt 2030 och en referensgrupp med 72 personer. I arbetet har vi genomfört workshoppar både med nyckelpersoner i de nio kommunerna och med referensgruppen.

Strategiförslaget har presenterats för referensgruppen och på en klimatfrukost anordnad av Viable Cities, och vi har beaktat inkomna synpunkter innan vi färdigställde denna rapport.

3.1.1 Organisation

Uppdraget har genomförts av Agneta Persson, Sofie Pandis Iveroth och Efstathia Vlassopoulou, Anthesis, Ann-Kristin Belkert, Actinate, Charlotte Hauksson, Sustainable 3.0, Amanda Mitchell, konsult inom medborgarengagemang från Vancouver, samt Robin Rushdie, Vakansa. Från Viable Cities programledning har Albert Edman och Matilda Legeby medverkat.

Amanda Mitchell, Public Engagement Specialist från Vancouver, har ingått i det arbetsteam som har arbetat med detta uppdrag. Vi har bl.a. anlitat henne för att beskriva medborgarengagemang och viktiga aspekter att beakta vid planering, genomförande och uppföljning. Hon medverkade i de två workshoppar som vi har genomfört med de nio kommuner som har signerat Klimatkontrakt 2030. Vid dessa tillfällen berättade hon om lärdomar från arbetet med medborgarengagemang för klimatomställning i Kanada. I Vancouver och andra städer i Kanada finns anställda som ansvarar för medborgarengagemang, som är behjälpliga som resurser i verksamheter och projekt. De är ofta utbildade enligt en internationell metodik via organisationen IAP2 (International Association for Public Participation).

I projektet har vi också haft en referensgrupp med deltagare från akademien, statliga innovationsprogram och verk, kommuner, byggbolag, fastighetsbolag, konsulter, organisationer m.fl. (totalt 72 personer). Även de kommuner som har signerat Klimatkontrakt 2030 medverkade i referensgruppen. Två workshoppar har genomförts med referensgruppen.

4 Vad är medborgarengagemang?

4.1 Definitioner

4.1.1 Viable Cities har en bred definition av medborgare

En viktig förutsättning i det genomförda arbetet är att vi har utgått från Viable Cities breda definition av begreppet medborgare. Således innefattas såväl politiska som ekonomiska och ideella roller i medborgarbegreppet. Några exempel på aktörer som innefattas i begreppet är producenter, konsumenter, ägare till bostäder och transportmedel samt organisationer.

Med ovanstående definition som grund har referensgruppen diskuterat och gett skriftliga synpunkter på hur medborgare kan ha störst påverkan för omställning till klimatneutrala städer (vilka "roller" medborgare kan ha), vilket sammanfattas nedan:

- Transporter: resenär, pendlare, hemmajobbare
- Konsument: energisnål, återbrukar, delar, äter vegetariskt, efterfrågar hållbara matvaror, kläder, möbler m.m.
- Demokratirollen: politiker, väljare
- Beslutsfattare: vara eller påverka beslutsfattare, dialoger stadsutveckling och infrastruktur
- Yrkesroll: ägare, arbetsgivare, arbetstagare, pådrivare på arbetsplatser

- Civilsamhället: föreningsliv, idrotts- och fritidssektorn, kulturlivet, del av rörelse
- Kravställare: inköp, försäljning, upphandling
- Producent och delta i lokala initiativ: stadsodlare, dela tjänster
- Boende: bostadsrättsföreningar, hyresgäst, småhusägare
- Aktivist: medborgarrörelser som Fridays for future
- Media: sociala medier, massmedia, journalist
- Utbildning: student, lärare, utbildare
- Pengar: investerare, sparare
- Turist: främja hållbar turism, val som turist
- Inspiratör: förebild mellan generationer och i vardagen, påverka vänner och grannar

4.1.2 Definition medborgarengagemang IAP2

Definitionen för medborgarengagemang är enligt den internationella organisationen International Association for Public Participation (IAP2): "En process som involverar medborgare i problemlösning eller beslutsfattande och som använder input från medborgare för att fatta bättre beslut".

Definitionen fungerar utmärkt även för Viable Cities, de kommuner som signerar Klimatkontrakt 2030 och de medborgare och aktörer som kommer att involveras i medborgarengagemang för att utveckla klimatneutrala städer.

4.1.3 Olika former av medborgarengagemang

Kommuner och andra aktörer har genomfört en rad åtgärder för att göra det enkelt för anställda och medborgare att välja "rätt". Det arrangeras också många direkta events, dialoger och projekt för att engagera medborgaren i klimatomställningen (klimatvents, samråd m.m.). Att engagera medborgaren tolkas dock olika av olika aktörer, och det finns inte någon enskild metod som fungerar för allt eller alla.

Medborgarengagemang kan visa sig i olika former. Det kan vara fridfullt och välordnat, som när grannar har en gemensam stadsodling, delar verktyg eller andra saker. I andra fall kan medborgarengagemang vara stökigt och bråkigt, som när aktivister framför sina ståndpunkter avseende ohållbara verksamheter. Det finns många olika former av medborgarengagemang mellan dessa ytterligheter.

4.2 Viktiga aspekter att beakta i arbete med medborgarengagemang

Nedan presenteras en sammanfattning av viktiga aspekter att beakta vid kommunernas arbete med medborgarengagemang för klimatomställning. Aspekterna har framkommit från intervjuer, workshoppar med de nio kommunerna och referensgruppen samt den omvärldsanalys vi har genomfört.

Många aktiviteter som involverar medborgardialog genomförs i Sverige, men dialogerna är sällan kopplade till klimatfrågan. Det finns en viss dialogtrötthet, särskilt i "projektutsatta" områden. Att bara lägga till klimatdialoger riskerar att förvärpa det fragmenterade landskapet. Ett sätt att undvika dialogtrötthet är att använda befintliga nätverk, t.ex. civilsamhället. Genom att upprätta en

övergripande plan för medborgarengagemang kan frågor lyftas om hur medborgare kan involveras och engageras över lång tid och hur medborgarnas synpunkter kommer omhändertas.

Det finns en stor risk med att skapa klimattalorger som sker parallellt med kommunens övriga arbete och styrning och de talorger som sker där. De kommunala "aktivitetsstupören" är en mycket viktig komponent här. I internationell jämförelse särskiljer sig svenska kommuner för sin höga grad av självstyre, men också att kommunernas förvaltningar har en hög grad av autonomi och att den interna samverkan i många fall skulle kunna vara bättre.

Synergieffekter kan skapas mellan andra demokratiska processer t.ex. i samrådsskede och andra dialogtillfällen i stadsutvecklingsprojekt.

4.2.1 Resurser, mandat och engagemang i hela organisationen

Budget och resurser för medborgarengagemang är av avgörande betydelse. Likaså mandat hos ansvariga personer för att driva arbetet. Ansvariga personer för medborgarengagemang för klimatomställning i hela processen bör utses. Medborgarengagemang behöver integreras i kommunernas mål, budget och investeringsplaner, och det bör genomsyra alla strategidokument, upphandling, detalj- och bygglovsprocesser i stadsutvecklingsprojekt.

Det är av stor vikt att kommunernas arbete med medborgarengagemang för klimatomställning inte enbart drivs av en eller ett fåtal personer. Medarbetare bör involveras för att fastställa och implementera mål och planer. Det skapar stöd och ett gemensamt ägandeskap. Mål och aktiviteter för medborgarengagemang bör även finnas med i andra kommunala planer än den som handlar om medborgarengagemang. Det skapar också ett gemensamt ansvar för genomförandet.

Ett resursrelaterat problem som också har lyfts av flera av de kommunrepresentanter som vi har talat med är "projektifieringen" av kommunernas klimatarbete. Det leder både till en oförutsägbarhet och en brist på långsiktighet i kommunernas arbete och till att kommunerna förlorar i attraktivitet som arbetsgivare och problem med hög personalomsättning.

I EUs mission board-rapport *100 climate neutral cities 2030 – by and for citizens* finns ett förslag att minst 1 procent av budgeten för ett klimatkontrakts-ramverk bör avsättas till medborgarinvolvering. Detta mål finns även på nationellt plan. Detta är något som vi anser bör ses över. Det är positivt att fokus läggs på att det krävs resurser för ökat medborgarengagemang, och vi välkomnar det budskapet. Men det finns risk att detta förslag är kontraproduktivt och att det skapar mer problem än möjligheter för ökat medborgarengagemang. Det är svårt att beräkna en exakt budget för alla klimatinvesteringar. Budgeten avser inte enbart pengar från staten eller en övergripande satsning hos en kommun, utan även investeringar i stadsutvecklingsprojekt för nya och befintliga områden, förvaltning och drift av fastigheter och infrastruktur m.m.

Med ett krav på minst 1 procent av budgeten för medborgarengagemang kan det lätt bli fråga om en efterhandskonstruktion avseende beräkningen av den totala budgeten och resurserna för medborgarengagemang. Det viktiga är att avsätta tillräckliga ekonomiska resurser och personella resurser för att driva dessa frågor och att synliggöra budgeten för medborgarengagemang i klimatinvesteringsplaner, kommunernas mål och budget samt vid uppföljning. I dagsläget klarar alla de intervjuade kommunerna det målet eftersom det inte finns tydliga kriterier på vad som ska

räknas in i detta 1 procentsmål. Att sätta 1 procent som mål för dessa resurser kan snarare minska ambitionsnivån för detta fokusområde. Om en procentsats ska användas som indikator här bör det både analyseras om 1 procent av en klimatomställningsbudget är tillräckliga resurser för medborgarinvolvering för en klimatomställning och förtydligas vad som ingår i målet genom att indikatorer som speglar medborgarinvolvering tas fram.

4.2.2 Process för medborgarengagemang

Vid planering och genomförande av aktiviteter för medborgarengagemang underlättar det att följa en process som effektiviserar och säkerställer en hög kvalitet på insatserna. IAP2 har tagit fram en process som ger stöd vid planering, genomförande och uppföljning av medborgarengagemang. I korthet innefattar den följande steg:

1. Fastställ mål
2. Identifiera intressenter
3. Fastställ metodik
4. Fastställ sätt att nå ut
5. Genomför
6. Analysera feedback och justera vid behov
7. Återrapportera
8. Utvärdera

Några lärdomar som har lyfts fram inom detta uppdrag är att metod ofta väljs innan mål och avgränsningar har fastställts. Det är svårt att medvetandegöra människor om att de har möjlighet att vara engagerade. Medborgarna bör kontinuerligt få information om vad som händer och hur de kan engagera sig. Medborgardialog sker ofta i planskede och "glöms bort" under genomförandet. Utvärdering sker sällan eller är bristfällig. Uppföljning av övergripande mål och genomförda aktiviteter bör sammanställas i en årlig rapport till kommunstyrelse/ledningsgrupp.

4.2.3 Skapa förutsättningar för bottom-up-initiativ

För att skapa medborgarengagemang behöver kommuner och andra aktörer skapa förutsättningar för att omhänderta bottom-up-initiativ. Man bör inte enbart betrakta medborgare som konsumenter, de måste även få vara delaktiga i att ta fram förslag på, välja ut och genomföra åtgärder för att minska klimatpåverkan. Medborgarna är en resurs, vars engagemang och kunskap bör tas tillvara. Det är viktigt att skapa öppenhet för involvering underifrån och ta hand om medborgarnas initiativ. Testbäddar och pilotprojekt kan genomföras för att få medborgare att vara delaktiga och testa olika lösningar. Aktiviteter bör genomföras där medborgare befinner sig.

4.2.4 Bli lyssnad på och få återkoppling

Ett incitament för medborgare att engagera sig är att bli lyssnad på och att medborgarnas åsikter tas på allvar. Det är viktigt att få se resultatet av sitt engagemang. Likaså att synliggöra och belöna bra saker som genomförs.

4.2.5 Makt och tillit

Såväl vid planering, genomförande som uppföljning av aktiviteter för medborgarengagemang och i strategiska dokument för arbetet är det av stor vikt att belysa maktperspektiv och ojämlikhet. Hur

ska de som har minst tillit till kommunen och är minst inkluderade i lokalt beslutsfattande inkluderas? Konkreta sätt bör utformas för att arbeta med underrepresenterade grupper, som påverkas allra mest av klimatförändringarna.

Tillit, både till kommuner och olika institutioner, till andra aktörer, till näringslivet såväl som till vetenskapen är helt avgörande för om vi ska lyckas ställa om. På vilket sätt kan arbetet för ökat medborgarengagemang också bidra till att värna och öka olika former av tillit?

Kopplingar mellan olika aktörer och personer som involveras i arbetet kan visualiseras för att åskådliggöra nyckelaktörer, makt, informationsflöde samt formella och informella kontakter.

4.2.6 Uppdrag från och återkoppling till beslutsfattare

Medborgarengagemang för klimatomställning måste kopplas till beslut på den politiska nivån. Politiker behöver ge förutsättningar och uppdrag för att utveckla klimatneutrala städer, med koppling till kommunens mål, budget, verksamhetsplaner, strategier och uppföljning. Arbetet med medborgarengagemang för klimatomställning behöver integreras i kommunens processer och projekt. Det kan vara utmanande att få politisk support och att handling ska överleva politisk förändring. Säkerställ att beslutsfattare är komfortabla med inriktningar som föreslås. Återkoppling bör ske till kommunstyrelse/ledningsgrupp vid flertal tillfällen varje år.

4.2.7 Rätt frågeformulering

Det finns viktiga skillnader mellan att involvera medborgare i olika roller som boende, konsument, brukare, aktivister m.m. Hur frågorna formuleras är helt avgörande, och felaktigt eller illa formulerade frågeställningar kan leda till dialoger som leder till dåliga klimatresultat. Alla människor är olika och känner sig olika berörda och inbjudna beroende på hur en inbjudan är formulerad - om detta inte beaktas kan det stärka ojämlikheten i delaktigheten. Ett generellt råd är att undersöka om medborgare kan erbjudas en "trappa" där de successivt kan öka sin delaktighet i olika frågor, för att kunna börja smått och ha möjligheter att göra mer. Det är samma grundprinciper som gäller för god involvering av medborgare i klimatomställningen som för medborgarengagemang för andra frågeställningar.

Ibland bör frågeställningen starta med det som motiverar människor och därefter innefatta frågeställningar om klimat. Det ska vara lätt att ställa om. Kan engagemang för klimatomställningen ge fler fördelar än klimatomställningen? Det är viktigt att undvika skuld- och skambeläggande och istället skapa engagemang för klimatomställning. Det kan t.ex. vara en fördel att även visa folkhälsomässiga fördelar där den individuella vinsten synliggörs. En annan infallsvinkel på arbetet som har visat sig fungera väl är att arbeta med sociala satsningar där klimatomställning blir en bonus. Ett tredje sätt som har framhållits som framgångsrikt i att bidra till ett ökat engagemang är gamification, tävlingar och utmaningar för ökad källsortering, hållbart resande m.m.

4.2.8 Inkludera och engagera barn och unga

Många barn och unga känner oro och stress för klimatkrisen och anser att de vuxna inte gör tillräckligt mycket. Det kan leda till bristande framtidstro och att de påverkas negativt både fysiskt och psykiskt.

Barn och unga under 20 år utgör en femtedel av Sveriges befolkning. De har inte rösträtt, inte körkort och är beroende av vuxnas engagemang och arbete för att deras livsvillkor ska bli så bra som möjligt. Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag i Sverige. Det ökar behovet av fokus på arbetet med barns rättigheter i fysisk planering och stadsutveckling (Boverket, 2020).¹

Barn och unga bör involveras och engageras för att medverka i olika aktiviteter om framtidens klimatneutrala och hållbara städer. För att möjliggöra för alla barn och unga att vara delaktiga är samarbete med förskolor och skolor fördelaktigt. Det finns även goda synergier med att sådana aktiviteter kopplar till läroplanen, framför allt inom samhälls- och naturorienterade ämnen.

4.2.9 Skapa incitament för och ställ krav på företag

För att möjliggöra en klimatomställning behöver företag involveras och engageras. Krav bör ställas i offentlig upphandling, markanvisningar m.m., där byggaktörer som har höga ambitioner avseende klimat och som skapar medborgarengagemang för klimatneutralitet premieras.

4.2.10 Plattformer och arenor för dialog, samarbete och innovation

Plattformer och arenor för dialog, samarbete och innovation är nödvändiga för de som arbetar med att skapa medborgarengagemang. Kommunala förvaltningar och bolag, lokala företag och organisationer kan sporra varandra och lyfta goda exempel och lärdomar. Det bidrar till att skapa sammanhållning och engagemang kring frågorna.

4.2.11 Använd digitalisering och digitala verktyg

Digitala verktyg kan visualisera historik, nuläge, planer och visioner samt bidra till att höja kompetens och skapa engagemang. Likaså kan målkonflikter och synergier tydligare synliggöras med hjälp av digitala verktyg. Att digitalisera plan- och bygglovsprocessen, använda digitala tvillingar och analysverktyg kan ge många nyttor, bland annat bidra till ökat medborgarengagemang. Visualisering av individers påverkan på t.ex. vatten- eller energianvändning är också verktyg som bidrar till kunskaphöjning, insikt och handling.

5 Varför behövs en strategi för medborgarengagemang för klimatomställning?

Under många år har kommuner haft fokus på att skapa förutsättningar för att göra det enkelt för medborgarna att ur miljö- och klimatperspektiv göra "rätt". De flesta kommuner och aktörer är eniga om att det arbetet ska fortsätta, men att vi nu också behöver öka takten genom att engagera fler medborgare. Förslagen på hur detta ska ske är många, och många kommuner prövar sig fram.

¹ <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2020/barnkonventionen-i-fysisk-planering-och-stadsutveckling/>

Idag är det inte bara kommunerna som engagerar sig i klimatomställningen. Många andra aktörer gör det också, och dessutom når de medborgarna på ett annat sätt än vad kommunerna kan göra. Exempel på sådana aktörer är influencers, möbel- och livsmedelsbolag.

Idéerna och aktiviteterna för minskad klimatpåverkan är många, och i många fall är åtgärderna nya och tidigare oprövade för många av aktörerna. Mycket resurser läggs på att planera, genomföra och därefter, i bästa fall, följa upp åtgärder för ökat medborgarengagemang i klimatomställningen. I de intervjuer som har genomförts i det här uppdraget har det framkommit att både inom enskilda kommuner och mellan olika kommuner har man dålig kunskap såväl om varandras arbete med medborgarengagemang i klimatomställningen som om åtgärdernas utfall. Det saknas också en bra plattform/nätverk för kommuner och andra aktörer där mer detaljerad information om olika aktiviteter kan delas. Uppföljning och spridning av resultat av aktiviteter för ökat medborgarengagemang är ibland bristfällig och det kan vara svårt att nå ut med information. Det finns många goda idéer, kunskap och erfarenhet om hur åtgärder för medborgarengagemang för klimatomställning kan genomföras, men det är svårt att ta del av dem eftersom de inte finns samlade någonstans.

Det saknas en nationell strategi och mål för medborgarengagemang för klimatomställningen där kommunernas insatser är en del av denna. Att initiera och testa nya aktiviteter istället för att kopiera och återanvända redan välfungerande och prövade åtgärder uppmuntras idag från nationellt håll. För att få ekonomiskt stöd från statliga myndigheter som t.ex. Vinnova, Formas, Smart Built Environment, Viable Cities, Energimyndigheten och EU-kommissionen krävs oftast nytänkande och en signifikant innovationshöjd. Dessutom finns ett visst mått av konkurrens mellan kommunerna som också gynnar att tänka nytt snarare än att återanvända välfungerande lösningar. Det är självklart viktigt att vi fortsätter vara kreativa och tänka nytt, men för att öka takten i klimatomställning måste vi också i mycket stor utsträckning kopiera fler aktiviteter som har gett bra utfall per investerad krona. Vi vill också slå ett slag för snabba pilotprojekt i de fall ny teknik eller nya metoder ska testas.

Att skapa en nationell strategi för medborgarengagemang med fokus på klimatomställningen skulle med stor sannolikhet underlätta för både kommunerna och andra aktörer i deras klimatomställningsarbete. Vi föreslår att Viable Cities ges i uppdrag att ta fram en färdplan på nationell nivå samt att de ges resurser för implementering av strategi och färdplan. Denna strategi och färdplan kommer att möjliggöra en kostnadseffektiv gemensam utveckling och delning av kunskap, resurser, metoder, utvärdering och resultat. Genom den nationella strategin får kommuner och andra aktörer stöd, idéer och möjlighet att snabbt hitta exempel på framgångsrika aktiviteter och åtgärder som andra har gjort och vilka resultat det gav, få stöd och råd i genomförandet m.m. Färdplansarbetet ska självklart tillvarata, sprida och återanvända mallar, aktiviteter och verktyg som redan har utvecklats.

På kommunal nivå behövs en strategi och färdplan för medborgarengagemang för klimatomställning för att både mobilisera, öka och påskynda arbetet med klimatomställningen, för att resursoptimera och kostnadseffektivisera det arbete som redan pågår, för att samordna sig med andra aktörer som också arbetar med medborgarengagemang och påverkar det arbete som kommunerna gör. Det kan t.ex. handla om fastighetsaktörer, möbelföretag, dagligvaruhandel, kollektivtrafik m.fl. En viktig

faktor att ta hänsyn till är att det finns till viss del en dialogtrötthet bland medborgarna till följd av att det saknas en tydlig process för hur framförda synpunkter har beaktats i tidigare dialoger och andra processer som utforskar medborgarens situation. Förtroende och intresset för att engagera sig behöver utvecklas och förstärkas.

Många kommuner har redan tagit beslut om ett antal åtgärder och verktyg för medborgarengagemang för klimatomställning som de använder sig av. De åtgärderna är en bra grund att utgå ifrån och vidareutveckla i färdplanerna. Bland de åtgärder som redan används kan nämnas:

- Skapa förutsättningar genom förbättrad infrastruktur (cykelbanor, kollektivtrafik m.m.)
- Utbilda/engagera och stödja lokala företag och föreningar för att nå medborgaren
- Direkta dialoger/samråd med medborgarna
- Kommunikation och storytelling

6 Vad behövs för att ta fram en strategi för medborgarengagemang för klimatomställning?

För att skapa en strategi för medborgarengagemang för klimatomställning krävs att man vet hur nuläget ser ut och vart man ska nå, dvs vilket mål man har. För Sveriges del har vi definierat att vi ska ha netto-noll klimatutsläpp år 2045.² Många kommuner har tagit fram klimatbudgetar och slagit fast att de ska nå netto-noll klimatutsläpp redan innan år 2045.

Baserat på nuläget och mål kan man analysera vilket behov av åtgärder som föreligger, och ta fram en färdplan med åtgärder för att nå målet. Det krävs en analys om när man ska göra olika åtgärder, vem som behöver göra vad och det finns en rad tidskomponenter m.m. i den processen.

Många av de åtgärder som behöver göras kräver ett större medborgarengagemang än vad vi ser i dagsläget. För att veta vilka åtgärder för ökat medborgarengagemang som man ska sätta in från en kommuns sida eller på regional eller nationell nivå behövs en analys av vilket beslut som ska fattas eller påverkas med hjälp av åtgärden.

För att arbeta med medborgarengagemang för klimatomställning krävs både mod och kompetens. Vidare krävs det personella resurser med rätt typ av kompetenser och en budget som är dedikerad för arbetet med att öka medborgarengagemanget. Och det krävs att de åtgärder för ökat medborgarengagemang som man väljer att genomföra utvärderas ordentligt, och att utvärderingsresultaten används för att successivt effektivisera och förbättra arbetet.

Det behövs också utveckling och utbyte av kompetens och erfarenheter, vilket t.ex. kan ske i en community of practice (ett nätverk) med fokus på erfarenhetsutbyte om medborgarengagemang för klimatomställning. I de intervjuer som vi har genomfört i detta uppdrag har ett antal problem med

² <https://app.climateview.global/public/board/ec2d0cdf-e70e-43fb-85cb-ed6b31ee1e09?node=ec2d0cdf-e70e-43fb-85cb-ed6b31ee1e09>

att arbeta med medborgarengagemang för klimatomställning nämnts. De vanligaste verkar vara brist på kompetens t.ex. för att man har hög personalomsättning och brist på budget och andra resurser. Bland de andra utmaningar som representanter för kommuner med klimatkontrakt 2030 har nämnt finns:

- Att få folk att engagera sig. Det är mycket som konkurrerar om intresse i livet.
- Osäkerhet kring vilka metoder, verktyg, hur och av vem bör medborgaren engageras? Vad ger bäst klimateffekt och resultat per investerad krona (går det att räkna)?
- Vad ger mest resultat, engagera andra eller direkt engagemang? Och vad är viktigast – att engagera medborgaren eller resultat?
- Hur engagera föreningar och aktörer som i sin tur engagerar medborgaren?
- Återkoppling till medborgaren om de engagerar sig
- Vad händer i alla de andra kommunerna?
- Hur säkerställa att resultat följs upp?
- Information, databaser och många nätverk.

Dessa frågor kan hanteras gemensamt i ett nätverk med fokus på medborgarengagemang. Ett sådant nätverk kan också bidra till att redan prövade, välfungerande åtgärder för ökat medborgarengagemang kopieras och återanvänds i större skala, vilket skulle bidra till en ökad kostnadseffektivitet i klimatomställningsarbetet. Vidare kan ett sådant nätverk till exempel bidra till gemensamma pilotprojekt i de fall ny teknik eller nya metoder ska testas.

7 Förslag till strategi för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer

7.1 Strategins struktur

Strategin för medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer är framtagen för Viable Cities och de kommuner som har och ska teckna klimatkontrakt med dem, men vår avsikt är att strategin också ska involvera andra offentliga och privata aktörer, organisationer och akademien. Strategin innefattar upprättande av en gemensam struktur och samskapande process, med flexibilitet för lokal utformning av genomförandet lokalt i de olika kommunerna. I korthet tar den nationella nivån ett större ansvar för att koordinera och samordna arbetet mellan kommuner och andra aktörer. Aktörer på lokal, regional och nationell nivå medverkar i ett gemensamt nätverk. Strategin syftar till att skapa målstyrning, uppföljning, engagemang och delning av kunskap och resurser.

Strategin innefattar tre nyckelkomponenter:

- **Nätverk med klimatambassadörer:** Ett nätverk skapas för personer som arbetar med medborgarengagemang för klimatomställning hos aktörer som är verksamma lokalt, regionalt eller nationellt.
- **Nulägesanalys, färdplan och uppföljning:** Aktörer som medverkar i nätverket upprättar en nulägesanalys och färdplan som följs upp och uppdateras årligen.
- **Delning av arbetsätt och resultat:** Personer i nätverket för klimatambassadörer vidareutvecklar och delar arbetsätt, metoder, resultat m.m. via en digital delningsplattform och nätverksträffar.

Figur 2: Strategins tre nyckelkomponenter; 1) Nätverk med klimatambassadörer 2) Nulägesanalys, färdplan och uppföljning 3) Delning av arbetsätt och resultat.

7.2 Nätverk med klimatambassadörer

Vi föreslår att ett nätverk (Community of practice) för personer som arbetar med medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer skapas och koordineras av Viable Cities. I denna rapport har vi använt benämningen klimatambassadörer, men vilken benämningen som i praktiken ska användas är en fråga som bör diskuteras tidigt i utvecklingen i samråd mellan Viable Cities och kommuner och andra aktörer som kommer att delta i nätverket.

Vårt förslag är att kommuner som signerar Klimatkontrakt 2030 med Viable Cities ska utse en huvudansvarig person som ska koordinera arbetet med medborgarengagemang lokalt. Den huvudansvariga personen identifierar och tillfrågar därefter andra personer på kommunens förvaltningar och bolag som har arbetsuppgifter där medborgarengagemang för klimatomställning skulle vara möjligt och relevant. Det bör inte enbart vara personer som är eldsjälar för klimatomställning eller medborgarengagemang, utan även andra. Exempelvis kan det vara personer på kommunala bostadsbolag, VA- och energibolag (eller förvaltningar), hållbarhetsledare och projektledare i stadsutvecklingsprojekt, översiktsplanerare, planarkitekter, hållbarhetsstrateger, klimatstrateger, miljöplanerare och kommunikatörer. Det är av stor vikt att klimatambassadörerna har en budget och ett tydligt mandat för sitt arbete. Det bör framgå av klimatkontraktet mellan kommunerna och Viable Cities att kommunerna ska allokera resurser för att arbeta med medborgarengagemang för klimatomställning och medverka i nätverket.

Fler aktörer än klimatkontraktskommunerna behöver involveras och engageras för att utveckla klimatneutrala städer. Vi föreslår att de kommuner som signerar Klimatkontrakt 2030 ska genomföra en intressentanalys och erbjuda företag, föreningar, akademi och organisationer som är verksamma lokalt att medverka i nätverket. De aktörer som vill medverka ska kunna anmäla intresse till

kommunen och meddela vilka personer som ska medverka samt vilken person hos respektive aktör lokalt som har huvudansvaret.

Figur 3: Nätverket för klimatambassadörer riktar sig till personer som arbetar med medborgarengagemang för omställning till klimatneutrala städer. Medborgare engageras lokalt av aktörerna i nätverket.

Personer som ingår i nätverket skulle kunna ha en titel, t.ex. klimatambassadör, efter genomförd kostnadsfri introduktionsutbildning om medborgarengagemang för klimatomställning som Viable Cities tillhandahåller. Det kan bidra till en samhörighet där alla medverkande aktivt arbetar för klimatneutrala städer. Att vara klimatambassadör kan bidra till känslan av att vara delaktig i en rörelse för klimatomställning. Exempel på liknande titlar är Agenda 21-samordnare och Citylab-samordnare. En titel som man kan ha i sitt CV och signatur utöver den roll man har som t.ex. miljöplanerare eller projektledare. Att vara klimatambassadör blir även som ett ställningstagande och en känsla av att man går med i ett nätverk för att aktivt arbeta med medborgarengagemang för klimatomställning.

Nätverket för klimatambassadörer riktar sig till personer som arbetar med medborgarengagemang. Medborgare bör kunna engagera sig och även följa resultat och effekter via vissa delar av den digitala delningsplattformen och nätverksaktiviteter. Framför allt kommer medborgare att engageras lokalt via kommunerna och de aktörer som är involverade i det lokala arbetet för att skapa medborgarengagemang. Nätverket med klimatambassadörer i en kommun kan t.ex. arrangera aktiviteter, tillhandahålla lokala digitala plattformar för engagemang och delning och genomföra satsningar där medborgare initierar och genomför aktiviteter, projekt m.m. Initiativ med bottom-up-perspektiv bör uppmuntras och omhändertas. Det är inte enbart organisationer i en kommun som ska aktiveras, det är också engagemanget hos "den oorganiserade medborgaren" som är slutresultatet.

Det ska vara öppet för alla aktörer (ej privatpersoner) att delta i nätverket med klimatambassadörer. Exempel på aktörer utöver kommunala förvaltningar och bolag som kan medverka i nätverket är:

- Aktörer som är involverade i byggande och förvaltning av byggd miljö, t.ex. fastighetsbolag, bygg- och projektutvecklingsföretag, producenter av byggmaterial, entreprenörer, leverantörer, energibolag, arkitekter och konsulter
- Livsmedelsproducenter, dagligvaruhandel, möbelföretag, restauranger m.fl. näringslivsaktörer
- Tillhandahållare av kollektivtrafik, bilproducenter, företag som erbjuder delning av färdmedel och logistikföretag
- Universitet, högskolor och forskningsinstitut
- Influencers
- Föreningar, civilsamhälles-, bransch-, medlems- och arbetsgivarorganisationer
- Regioner
- Statliga bolag, myndigheter, organisationer och innovationsprogram

Klimatambassadörer kan med fördel finnas på olika nivåer inom en kommun eller annan aktör – både nära ledningen och ute i verksamheter och projekt. Deras arbete ska vara starkt kopplat till verksamheten och gärna innefatta uppdrag som innebär direktrapportering till chefer på olika nivåer. På så sätt får arbetet och de resurser som tillsätts direkt utväxling och blir en drivkraft i respektive organisation. Klimatambassadörer behöver inte vara personer som arbetar aktivt med klimatfrågor och/eller medborgarengagemang eller projekt om hållbar utveckling. En viktig fråga att ställa är om personen i fråga har möjlighet till, och att det känns relevant inom personens arbetsuppgifter, att skapa medborgarengagemang för en klimatneutral stad. Det är inte enbart kompetensen inom klimatomställning eller medborgarengagemang som avgör vilka personer som bör medverka i nätverket, utan framför allt möjligheterna till resultat och effekter. Kompetenser inom klimatomställning och medborgarengagemang kan bistå klimatambassadörerna i deras arbete inom organisationen och via den digitala plattformen och nätverksaktiviteter. Det är därmed inte ett nätverk enbart med eldsjälur för klimatet, utan ett nätverk för människor som har arbetsuppgifter där medborgarengagemang för klimatomställning kan ge stort resultat.

Aktörer på regional och nationell nivå som vill vara med i nätverket anmäler sitt intresse till Viable Cities medan aktörer på lokal nivå anmäler sitt intresse till respektive kommun. Ett kontrakt där åtaganden och möjligheter framgår upprättas mellan aktörerna å ena sidan och kommuner alternativt Viable Cities å andra sidan. De främsta åtaganden för aktörer som medverkar i nätverket är att upprätta, följa upp och årligen uppdatera en egen nulägesanalys och färdplan och dela dessa dokument med de andra aktörerna i nätverket, samt att dela resurser och kunskap på den digitala delningsplattformen och vid nätverksaktiviteter. Genom detta skapas bland annat utbyte klimatambassadörer emellan, möjligheter att höja kompetensen, dela resurser, få inspiration, att kostnadseffektivt driva gemensam utveckling av verktyg, metoder, mallar m.m. Genom delningsplattformen tydliggörs resultat och medverkande aktörer kan visa att samlade krafter ger större effekter.

Aktörer som är verksamma i andra kommuner än de som har signerat Klimatkontrakt 2030 kan också delta i nätverket, och upprättar då kontrakt med Viable Cities. Dessa aktörer kan bidra till att fler kommuner blir intresserade av att signera Klimatkontrakt 2030 och medverka i nätverket. På så sätt kan nätverket skapa en rörelse som genererar fler och fler medverkande kommuner och andra aktörer.

Nätverket ska fokusera på det som inom lärande för hållbar utveckling beskrivs som "Handlingskompetens", det vill säga förmågan att initiera och driva handlingar, både egna och andras, för att åstadkomma radikala transformationer. Vi behöver alltid veta mer – men nu behöver vi framför allt stimulera och utveckla förmågan att agera.

Ett nätverk om medborgarengagemang måste också vara en plats som tillåter diskussion om oro inför konsekvenser av klimatförändringarna som vi inte idag kanske inte kan föreställa oss. Den existentiella dimensionen av klimatförändringarna behöver också beredas plats i nätverket.

7.3 Nulägesanalys, färdplan och uppföljning

Samtliga aktörer som medverkar i nätverket ska upprätta, utvärdera och årligen uppdatera en nulägesanalys och färdplan för sitt arbete med medborgarengagemang i klimatomställningen. Nulägesanalysen och färdplanen bör integreras i aktörernas befintliga arbete med mål, budget, årsredovisning, hållbarhet m.m. Vi föreslår att Viable Cities ansvarar för att ta fram enkla digitala mallar för nulägesanalys och färdplan. I det strategiförslag som presenteras här ingår att Viable Cities ansvarar för en nationell nulägesanalys och färdplan. Denna ska vara strukturerad på samma sätt som den nulägesanalys och färdplan som de andra aktörerna som ingår i nätverket ska arbeta efter. Viable Cities föreslås utarbeta och tillhandahålla mallar, processtöd och digitalt utbildningsmaterial om hur nulägesanalyser och färdplaner kan upprättas, implementeras och följas upp. Att upprätta nulägesanalys och färdplan samt att följa upp dessa årligen ska inte vara administrativt krångligt eller innefatta långa dokument. Det ska vara styrdokument som implementeras i alla relevanta verksamheter och projekt inom organisationen.

Nulägesanalys och färdplan föreslås innefatta beskrivning av:

- Hur ser kommunens/aktörens klimatpåverkan ut inom de områden (t.ex. livsmedel, boende/livsstil, transporter) där nätverksmedlemmarna främst kan arbeta med medborgarengagemang för klimatneutralitet, vilka av dessa skulle ge stor påverkan?
- Hur stor budget finns avsatt för aktiviteter för medborgarengagemang för omställning till klimatneutralitet? Behövs en utökad budget?
- Vilka resurser finns avsatta för att arbeta med medborgarengagemang för klimatneutralitet? Behövs mer resurser internt och/eller externt?
- Var inom organisationen kan det vara aktuellt att arbeta med medborgarengagemang? Vilka personer inom organisationen kan vara klimatambassadörer och medverka i nätverket? Hur ska styrning, rapportering och utvärdering gå till? Var fattas beslut? Hur kan eventuella organisatoriska hinder undanröjas?
- Vilka intressenter med möjlighet att påverka medborgare finns det? Vilka personer hos dem kan vara klimatambassadörer och medverka i nätverket? Vilka befintliga nätverk, föreningar och samarbeten finns?
- Mål för medborgarengagemang för omställning till klimatneutralitet
- Hur ser kommunens/aktörens handlingsplan för klimatneutralitet ut där medborgarens engagemang är viktig? Vilka åtgärder ingår i planen? Vilken rådighet har kommunen/aktören över dessa åtgärder? I vilka av dessa aktiviteter ska även medborgarengagemang ingå? Om plan för aktiviteter för att nå målen saknas behöver en sådan upprättas.

- Vilken kompetens och vilka resurser finns för att genomföra aktiviteterna?
- Vilka metoder ska användas för att engagera medborgare? Analys av om de önskade målgrupperna kommer att nås med de planerade metoderna och åtgärderna
- Hur ska aktiviteter kommuniceras och medborgare bjudas in? Vilka kanaler finns redan för medborgarengagemang för klimatomställning och för att kommunicera, och vilka ytterligare kanaler behövs?
- Planering av genomförande (agenda, körschema, medverkande, materiallista m.m.)
- Sammanställning, utvärdering och vid behov justering. Vilka är lärdomarna?
- Hur ska återkoppling till medborgare och medverkande aktörer ske? Hur ska arbetet inom kommunen/hos aktören effektiviseras och utvecklas?

Den person som har huvudansvaret för Klimatkontrakt 2030 hos respektive kommun sammanställer en kommungemensam nulägesanalys och färdplan med mål och aktiviteter för medverkande aktörer. Det ger en gemensam nulägesanalys och färdplan som alla aktörer kan implementera, justera, följa upp, dra lärdomar och sprida kunskap från.

De huvudansvariga personerna hos kommunerna och de andra aktörerna ansvarar för en årlig uppföljning och för att involvera andra personer i sin organisation i arbetet. De huvudansvariga personerna hos kommunerna och Viable Cities föreslår årligen samla alla aktörer som är verksamma lokalt respektive nationellt för en gemensam diskussion och utvärdering, och generera idéer inför uppdateringen av färdplanerna. Medverkande regioner kan även samla huvudansvariga personer i kommunerna i sin region för en årlig uppföljning.

7.3.1 Indikatorer och uppföljning

Ordentlig uppföljning och återkoppling av mål och aktiviteter är avgörande för att nå ett ökat medborgarengagemang för klimatomställningen. Gemensamma mål och indikatorer för medborgarengagemang behöver utvecklas och inkluderas i färdplanerna. Indikatorerna kan sedan digitalt följas upp och enkelt delas och presenteras för alla. Vår rekommendation är att Viable Cities tillsammans med de kommuner som har tecknat Klimatkontrakt 2030 gemensamt utvecklar och använder ett fåtal indikatorer. De kommuner eller andra aktörer som så önskar kan komplettera dessa indikatorer med egna specifika indikatorer som är relevanta i deras specifika kontext.

Både EU-rapporten *100 climate-neutral cities 2030 – by and for citizens* och *New Urban Agenda* rekommenderar alla länder och städer att följa upp baserat på CO₂-ekvivalenter enligt GHG-protokollet.³ Även Sverige och flera svenska kommuner använder denna metodik med direkta och indirekta emissioner indelat i så kallade scope (scope 1,2 och 3). De indikatorer som ska användas för att visa hur medborgarengagemanget utvecklas bör kunna relateras till dessa indikatorer. Ett förslag är att Naturvårdsverkets Panorama webb, som visar hur Sverige ska uppnå sina klimatmål 2030, kompletteras så att det även inkluderar hur medborgarengagemang bidrar till målet.

Exempel på indikatorer för klimat och medborgarengagemang:

- Ton CO₂-ekvivalent per invånare
- Energianvändning i kWh per invånare

³ [Directorate-General for Research and Innovation](#)

- Andel grön energi/invånare
- Klimatpåverkan från byggskedet för bostäder och lokaler
- Klimatpåverkan från energianvändning vid drift av bostäder och lokaler
- Klimatpåverkan från offentlig konsumtion och från kommunalt upphandlade verksamheter
- Klimatpåverkan från privat konsumtion
- Grönytefaktor per invånare
- Ton avfall per invånare
- Transportslag och nyttjande per invånare
- Andel resor med hållbara färdvägar
- Antal medborgare som deltar på olika aktiviteter/event där klimatomställningen är i fokus
- Antal föreningar/aktörer som deltar i klimatomställningsarbetet
- Antal aktiviteter där klimatomställningen är i fokus
- Budget avsatt för medborgarengagemang och klimatomställning

Det är viktigt att uppföljning inte enbart sker med hjälp av kvantitativa mått. Antalet deltagare och aktiviteter är inte ett tillräckligt underlag vid uppföljning, utan kvalitativa analyser och utvärdering av aktiviteternas genomförande och resultat bör vara centralt.

I den kvalitativa utvärderingen på det nationella planet kan bl.a. följande faktorer värderas:

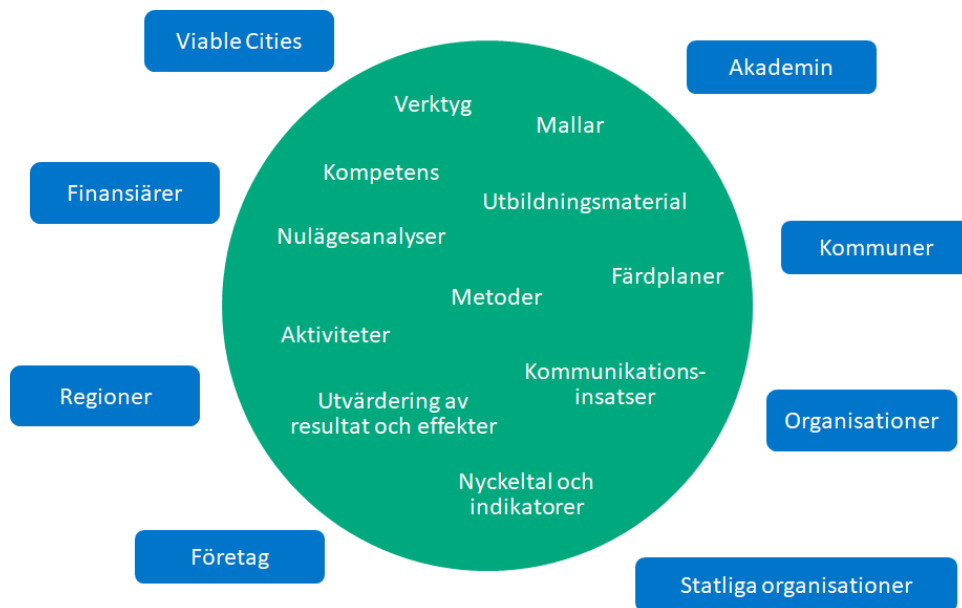
- Framtagande av plan för implementering av de tre nyckelkomponenterna inklusive förslag på struktur och innehåll.
- Bildande av nationell referensgrupp bestående av representanter från kommuner, statliga verk, företag, civilsamhället och akademien, som bistår med råd och stöd i utvecklingen av nästa steg.
- Ta fram utbildningsmaterial om nulägesanalys och färdplaner
- Planering, koordinering och genomförande av nätverksaktiviteter

7.4 Delning av arbetssätt och resultat

Vi föreslår att delning av arbetssätt och resultat ska ske genom en digital delningsplattform och nätverksaktiviteter.

7.4.1 Digital delningsplattform

I nätverket delas och utvecklas kunskap, metoder, lärdomar och resurser avseende olika åtgärder för att utveckla klimatneutrala städer, bl.a. medborgarengagemang, digitalisering och finansieringsmodeller. Delningen föreslås ske digitalt via en delningsplattform som Viable Cities tillhandahåller. Delningsplattformen bör skapas i olika geografiska lager där aggregering av information kan ske på lokal, regional och nationell nivå.

Figur 4: Schematisk illustration av vad som kan delas på den digitala delningsplattformen av olika aktörer.

Vårt förslag är att Viable Cities ska ansvara för utveckling av delningsplattformen samt spridning av information om nätverket och dess resultat. Även andra organisationer kan bjudas in som samverkanspartner, men Viable Cities bör ha huvudansvaret.

I utvecklingen av plattformen är det viktigt att analysera vilka digitala plattformar som finns idag, hur de används och vilka metoder som används. Olika alternativ för en långsiktig utveckling och förvaltning av delningsplattformen bör analyseras och utvärderas. En tydlig målsättning för respektive aktörs färdplan bör kommuniceras via plattformen. Ett exempel är Naturvårdsverkets Panorama, där Sveriges behov av klimatomställningen kommuniceras. Målbilden ska tydligt kommuniceras på den digitala delningsplattformen.

Figur 5: Förslag på innehåll av digital delningsplattform.

Innehållet i delningsplattformen kommer framför allt att genereras av de personer som ingår i nätverket med klimatambassadörer. Vi föreslår att Viable Cities ansvarar för att ta fram, utveckla och dela processtöd till klimatambassadörerna om hur nulägesanalyser och färdplaner för medborgarengagemang bör upprättas, implementeras och följas upp. Viable Cities kan ge någon annan aktör i uppdrag att utföra delar av detta arbete alternativt ta hjälp av konsulter för att utföra

arbetet. Det är en stor fördel om ansvaret inte fördelas ut på flera olika aktörer, eftersom ett alltför uppdelat huvudmannaskap riskerar att arbetet blir splittrat och resultatet därmed inte blir den starka gemensamma kraft som vårt förslag eftersträvar.

Exempel på material som delningsplattformen kan innehålla är gemensamt utbildningsmaterial som tas fram alternativt spelas in och sprids digitalt. Delningsplattformen möjliggör att allt material som produceras både kan återanvändas av redan anslutna medlemmar i nätverket och kan användas av nya medlemmar som successivt ansluter till nätverket. Det är rimligt att ställa krav på att alla personer som går med i nätverket ska delta i en kostnadsfri introduktionsutbildning om medborgarengagemang för klimatomställning som Viable Cities tillhandahåller.

Vi föreslår även att det på delningsplattformen skapas olika funktioner som möjliggör för personer och aktörer att dela kompetens och tjänster. Till exempel skulle en person från en aktör kunna lånas ut som resurs för att hjälpa någon annan aktör i nätverket för att planera och genomföra en aktivitet som har fungerat framgångsrikt hos den aktör som lånar ut resursen. Resultat och effekter från aktiviteter i nätverket delas och sprids till involverade och till medborgare. Ett "Viable Cities Blocket" kan därmed utvecklas, där klimatambassadörerna kan erbjuda eller söka kunskap, kompetens, utbildningar m.m. Det är önskvärt att information och kunskapsdelning om klimatomställning kan samlas på en webbsida med länkar till andra webbplatser (innovationsprogram, statliga verk, organisationer m.fl.).

Funktioner kan utvecklas som möjliggör för kommuner som har signerat Klimatkontrakt 2030 att generera egna lokala plattformar där information aggregeras regionalt och nationellt.

Delning bör ske av andra aktörers initiativ, samarbetsarenor, plattformar och resultat, både i digitalt format och muntligt via nätverksaktiviteter som spelas in.

7.4.2 Nätverksaktiviteter

Vi föreslår att Viable Cities samordnar digitala, fysiska och hybrida nätverksträffar, alternativt att de utser och finansierar någon annan organisation som arrangerar. Nätverksträffar bör innehålla lokala, regionala, nationella och internationella arbetssätt och resultat. Det kan även innefatta träffar för några kommuner i samma storlek eller med samma utmaningar oavsett var i landet de finns geografiskt. Nätverksträffar kan ha olika format och syften, t.ex. webinarier, interaktiva workshoppar, hackatons, matchmaking och idégenerering. Viable Cities föreslås koordinera och medverka på samtliga, men innehållet på regionala och lokala event planeras av personer i nätverket hos regioner och kommuner med lokala aktörer.

Till lokala, regionala, nationella och internationella events bör forskare bjudas in som talare, för att sprida forskningsresultat och fånga upp önskemål och synpunkter från behovsägare i nätverket. Även forskning med "negativa" resultat, d.v.s. vad som kan hota och försvåra medborgarengagemang, är viktigt att sprida och diskutera. Misstag och misslyckanden är en viktig, och ofta underskattad, källa till lärande. Nätverket bör även dela försök att skapa medborgarengagemang som inte har fungerat.

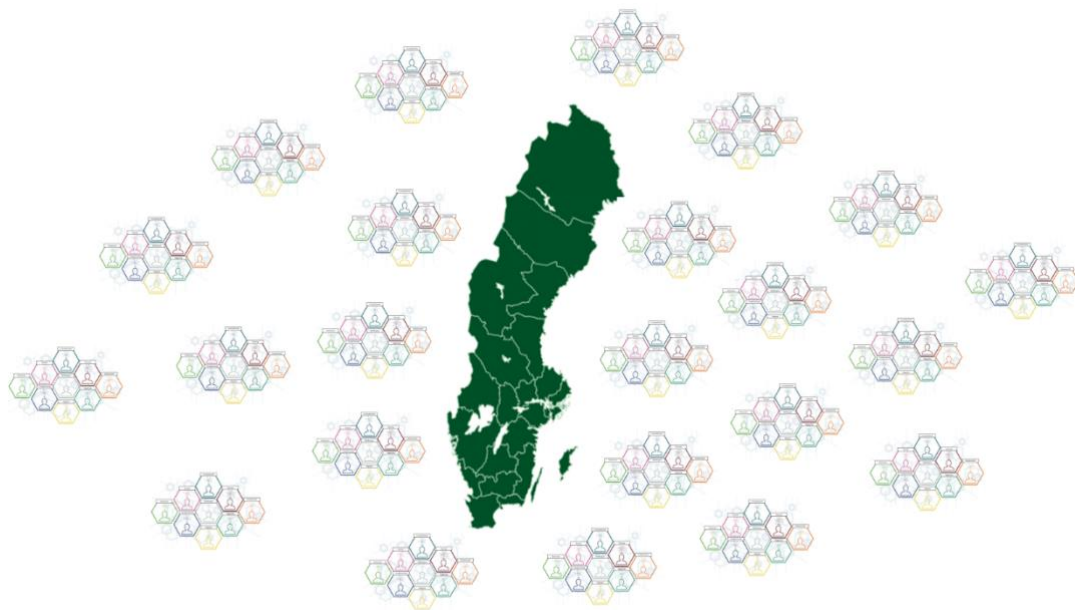
Vi rekommenderar att de kommuner som signerar Klimatkontrakt 2030 med Viable Cities åtar sig att årligen samla klimatambassadörer som är engagerade lokalt, för att gemensamt beskriva hur arbetet

utvecklas och att utbyta erfarenheter med klimatambassadörer i andra kommuner. Med ett sådant upplägg kan var och en av klimatkontraktskommunerna årligen stå som värdar för en nätverksaktivitet som sänds nationellt i digitalt format. Eventen bör spelas in och läggas upp på Viable Cities delningsplattform. Insikter från arbetet med medborgarengagemang avseende vad som fungerar respektive inte fungerar bör diskuteras och analyseras på dessa träffar.

Klimatsambassadörer och andra som är verksamma lokalt i kommunen bör bjudas in som medverkande, t.ex. medborgare och personer från kommunala förvaltningar och bolag, företag, civilsamhälle, organisationer och akademi. Här föreslås Viable Cities ge stöd i form av teknisk lösning för de digitala eventen, inspelning m.m. Viable Cities föreslås medverka på alla kommuners events, men det är kommunerna och de lokala klimatambassadörerna som planerar och genomför nätverksaktiviteterna.

Det är lämpligt att dessa lokala digitala event som sänds nationellt sprids ut över året. Syftet är att ge kontinuerlig inspiration och en känsla av gemensam rörelse. Det är av stor vikt att medborgare och lokala aktörer medverkar på de lokala eventen, för att beskriva vad de gör eller inte gör för klimatomställningen, hur det lokala arbetet med klimatneutrala städer fungerar och fortlöper samt om och hur de påverkas av klimatförändringar i sin stad.

Figur 6: De 23 klimatkontraktskommunerna med medborgare och personer från lokala aktörer berättar årligen hur arbetet går.

Vår bedömning är att det skapar engagemang och stolthet att få visa upp hur arbetet går i den egna kommunen för medverkande aktörer och andra klimatambassadörer. De här föreslagna eventen skulle bidra till stor kunskapsdelning. Idéer, goda exempel och lärdomar skulle på så sätt delas mellan klimatambassadörerna, vilket skulle öka aktiviteterna på delningsplattformen.

Utöver de årliga event om medborgarengagemang som föreslås anordnas av de kommuner som har signerat Klimatkontrakt 2030 föreslår vi att Viable Cities arrangerar nationella events med en

blandning av talare, digitala studiebesök m.m. från olika kommuner. De nationella evenen kan ha teman om t.ex. åtgärder för att utveckla klimatneutrala städer, till exempel medborgarengagemang, digitalisering och klimatinvesteringsplaner. Viable Cities föreslås också arrangera ett årligt event om resultat och effekter från färdplanerna på olika nivåer. Regioner kan underlätta för kommunerna att samordna input till det årliga uppföljningseventet.

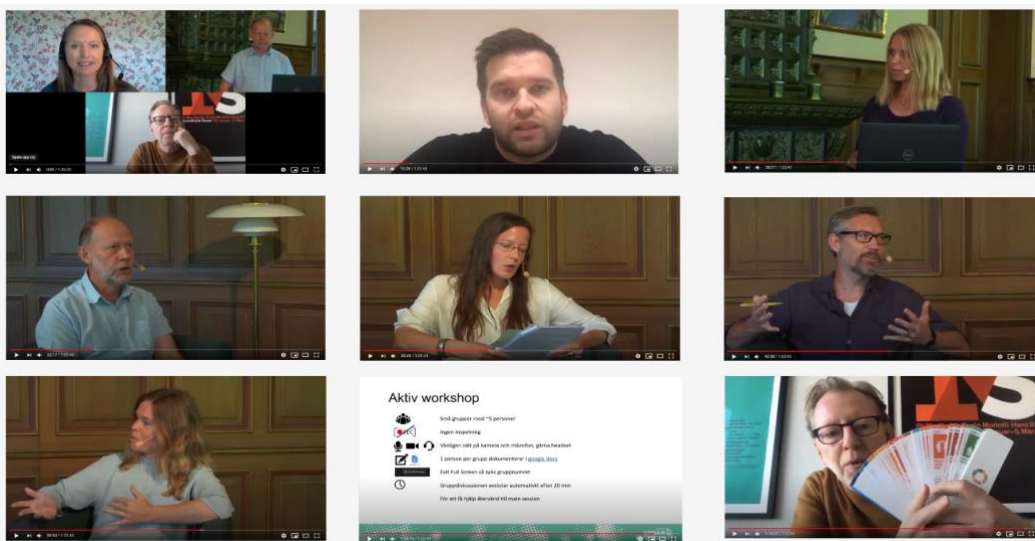
Likaså föreslås nätverksaktiviteter där talare och deltagare bjuds in från andra länder. De tänkta deltagarna är både klimatambassadörer från nätverket i Sverige och deltagare från andra länder. Förslagsvis genomförs internationella events i samverkan med andra organisationer som arbetar med klimat och medborgarengagemang, t.ex. New European Bauhaus, IAP2, WWF, C40 och ICLEI.

Exempel på innehåll på den lokala årliga uppföljningsaktiviteten är:

- Beskrivning av uppföljning av nulägesanalyser och färdplaner
- Beskrivning av genomförda aktiviteter och resultat
- Presentation av utvärdering genomförd av fristående utvärderingsgrupp (ett exempel på detta är t.ex. Lunds klimatråd som årligen utvärderar Lunds klimatarbete)
- Digitalt studiebesök i ett område, fastighet eller verksamhet
- Panelsamtal med klimatambassadörer i nätverket och medborgare
- Intervjuer med klimatambassadörer och medborgare

Exempel på innehåll på den nationella årliga uppföljningsaktiviteten är:

- Beskrivning av uppföljning av nulägesanalyser och färdplaner
- Beskrivning av genomförda aktiviteter och resultat
- Presentation av den utvärdering som har genomförts av en fristående utvärderingsgrupp
- Synteser, teoretiska och empiriska analyser från forskare och experter
- Digitalt studiebesök i ett område, fastighet eller verksamhet
- Panelsamtal med medborgare och olika klimatambassadörer
- Intervjuer av medborgare och klimatambassadörer på olika nivåer

Figur 7: Årliga nätverksträffar från varje kommun som har signerat Klimatkontrakt 2030 kan innehålla introduktion från Viable Cities, presentationer, panelsamtal och digitala studiebesök. Nätverksträffen kan även innehålla interaktiva moment med klimatambassadörer från hela Sverige. Foton från forumet Tillsammans 2030.

Event på nationell och internationell nivå skulle även kunna genomföras genom att en kommun berättar om en framgångsrik satsning eller aktivitet och sen beskriver en utmaning som de har och önskar hjälp med från någon annan kommun. En eller flera kommuner som har genomfört framgångsrika satsningar och aktiviteter som handlar om just den utmaningen åtar sig att beskriva hur de gick till väga på nästkommande nätverksträff. Presentationerna kan spelas in och läggas på delningsplattformen, så att de kan ses i efterhand. Inspel från städer i andra länder om hur de arbetar med medborgarengagemang för klimatomställning kan ingå som kunskapsöverföring och erfarenhetsdelning.

8 "Kopiera mera" – goda exempel att ta efter och återanvända

För att bidra till att göra klimatomställningsarbetet så kostnadseffektivt som möjligt är det viktigt att veta vilka goda exempel det finns att ta efter och att analysera när man behöver utveckla nya metoder och arbetsmodeller. Det pågår mycket arbete med medborgarengagemang såväl i Sverige som i andra länder, och det finns därmed många goda exempel att kopiera (och även en del mindre lyckade åtgärder som bör undvikas).

I denna scanning har vi fokuserat på arbete med medborgarengagemang som relaterar till klimatomställning. Många gånger kopplar det arbetet till andra frågor som t.ex. hälsa och sysselsättning. Ofta är det samma eller likartade metoder som används i medborgarengagemangsarbetet oavsett vilket fokus engagemangsarbetet har, och en kunskapsöverföring mellan olika frågor är viktig.

8.1 Vad händer i Sverige?

En kortfattad summering av det underlag som har samlats in i det här uppdraget visar att medborgarengagemang pågår i många svenska kommuner, och att det bedrivs på flera olika sätt. En utblick över kommunernas arbete, som inte på något sätt gör anspråk på att vara heltäckande, visar att de:

- Arbetar med påverkan av medborgarnas val av exempelvis transportmedel och konsumtionsvaror, liksom hur de tar hand om sitt avfall och hur de nyttjar sitt dricksvatten. Detta arbete inkluderar både dialogprocesser och andra former av medborgarengagemang.
- Arbetar med boendebudget vilka ger hyresgäster i kommunala fastighetsbolag möjlighet att påverka sitt boende och sin närmiljö.
- Arbetar med medborgarbudgetar som främst används för att öka medborgarnas förtroende för demokratin.
- Genomför medborgarenkäter av olika slag.

- Utövar lagstiftad medborgardialog i stadsutvecklingsprocessens samrådsskeden. Här har medborgare rätt att påverka föreslagna planer i stadsrummet.
- Utövar avtalsbunden medborgardialog med näringslivsaktörer parallellt med samråden i stadsutvecklingsprocessens samrådsskeden (aktörer som byggherrar, entreprenörer och producenter av material). Dessa dialoger är hårt bundna till LOU och påverkade av kravställande vid upphandling av konsulter och entreprenörer, liksom avtalstexter vid försäljning av mark.
- I sin roll som arbetsgivare har dialog med sina anställda. Här har kommunerna ofta målet att vara en välrenommerad arbetsgivare, där kommunens klimatarbete har en inverkan.
- Ingår i olika former av utvecklingsprojekt, i form av testbäddar och olika innovationsprojekt. Inom ramen för dessa projekt är såväl företag, organisationer som individer många gånger involverade och utgör en central del för projektens framdrift genom bl.a. dialog.
- Pågående dialoger med det lokala föreningslivet, religiösa samfund och olika medborgardrivna organisationer.
- I alla politiska val, såväl lokalt, regionalt, nationellt och till EU-parlamentet, har medborgare möjlighet att påverka vilka politiker som ska leda arbetet i kommunen.
- Organiserar val vart fjärde år. Ytterst är det genom politiska val som medborgare har en möjlighet att engagera sig i och påverka samhällets politiska styrning med fokus på klimatfrågan.
- Utbildar barn, ungdomar och vuxna i olika delar av sin verksamhet. I detta kan medborgare engagera sig i arbetet för klimatomställning på olika sätt i samarbete och dialog mellan såväl lärare och elev som mellan utbildningsorganisationen och vårdnadshavare för barn och ungdomar.

De aktiviteter som nämns ovan återkommer i en genomlysning av vad som beskrivs som medborgarengagemang och medborgardialog för klimatomställning i den offentliga sektorn av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Boverket och akademiska artiklar.

SKR erbjuder t.ex. kommuner och regioner utbildningar och föreläsningar kring teman som medborgardialog som del i styrsystemet, medborgarbudget, medborgardialog för unga och digitala metoder för dialog. Vidare driver SKR ett projekt med fokus på utveckling av medborgardialog med stöd av samhällskontrakt och samlar exempel på nya metoder för medborgardialoger, såsom hackatons och medborgarförsamlingar.⁴

Boverket menar att samrådsskyldigheten innebär att kommuner ska samråda med medborgare, om såväl översiktsplan som detaljplan, och att det i båda fallen krävs av kommunerna att kunna presentera ett väl bearbetat underlag vid tiden för samrådet. Det innebär att kommunen redan när samrådet börjar har gjort en hel del ställningstaganden och bedömningar utan dialog med medborgare. Boverket menar att detta är något som kommunen kan ta initiativ till att ändra på genom att initiera dialogen med medborgare innan den formella samrådsprocessen börjar. På så sätt

⁴ Se mer på <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet/medborgardialog.372.html> och [Fem skadade i trafikolycka \(dialogguiden.se\)](#).

kan medborgarnas kunskap, erfarenheter och behov ligga till grund för och väsentligt förbättra beslutsunderlaget.⁵

Forskning kring medborgarengagemang i Sverige (medborgardialog och deltagandeprocesser) visar att involvering och aktiviteter för att engagera medborgare i frågor som rör stadsutveckling har blivit allt viktigare under de två senaste årtiondena. Den bakomliggande anledningen till detta bedöms vara arbetet med att uppnå en hållbar utveckling (IVL, 2015).⁶ Det är dock tydligt att det många gånger är den lagstadgade medborgardialogen som forskningen kring medborgarengagemang till stor del handlar om⁷ (det vill säga dialogen mellan beslutsfattare och medborgare). Vidare är den samlade bilden från forskningen att kommunerna är vana att samarbeta med vissa medborgare och organisationer, men att det även finns medborgare och organisationer som kommunerna traditionellt inte samarbetar eller samverkar med. Vidare finns det stora olikheter mellan kommunerna när det gäller de regelverk och normer som påverkar deras arbete med medborgarengagemang. I vissa kommuner finns stort utrymme, medan andra kommuner styrs förhållandevis hårt av olika regelverk för planering, som till exempel Plan- och bygglagen (PBL). Även när det gäller resurser för medborgarengagemang är bilden liknande.⁸

Några exempel på processer för medborgarengagemang som har genomförts ute i Sverige är följande:

- Framtidsverkstad som idé och metod beskrivs i Ulla Åhnbys licentiatavhandling och är ett sätt att möjliggöra för äldre människor att öka sin delaktighet i vardagen.⁹ Att delta i en framtidsverkstad handlar om att tillsammans med andra definiera problem, skapa visioner och utarbeta handlingsplaner för fortsatt arbete som i sin tur kan leda kommunen till ökat engagemang. Avhandlingens resultat bekräftar att äldre människors delaktighet utifrån en vardagskontext ska ses som en värdefull resurs i samhället och det är viktigt att denna resurs lyfts fram och tillvaratas.
- Open Space-mötet om Aspuddens och Midsommarkransens framtida förtätning organiserad av Stockholms stad.¹⁰
- Helsingborgs stads lokala klimatavtal för företag och föreningar som vill samarbeta för en klimatsmart framtid.¹¹
- Miljöklubben på Långsjöskolan i Segeltorp fick Huddinge kommuns miljöpris 2020 för sitt klimat- och miljöarbete.¹²
- Järfällaförslaget, en digital förslagsplattform där medborgarna i Järfälla och andra aktörer i kommunen kan lämna förslag som andra kommuninvånare sedan kan rösta på.¹³

⁵ Se mer om detta på <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/medborgardialog/>

⁶ <https://www.ivl.se/download/18.694ca0617a1de98f472e0c/1628414780408/FULLTEXT01.pdf>

⁷ <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9035952&fileId=9040825>

⁸ <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:967426/FULLTEXT02.pdf>

⁹ <http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:509482/FULLTEXT01>

¹⁰ <https://www.dn.se/blogg/epstein/2012/04/17/en-win-win-situation-uppstod-i-aspudden-och-midsommarkransen-pa-mandagskvallen/>

¹¹ <https://helsingborg.se/bo-bygga-och-miljo/helsingborgs-arbete-med-miljo-och-hallbarhet/helsingborgs-klimatavtal/>

¹² <https://via.tt.se/pressmeddelande/miljoklubben-pa-langsjoskolan-far-huddinges-miljopris-2020?publisherId=1880408&releaseId=3286823>

¹³ <https://www.jarfalla.se/nyheter/nyheter/artiklar/jarfallaforslagetforokatengagemang>

- Umeå har utvecklat medborgarverkstaden Umecom ("Ett community där vi samlas för att tillsammans lösa samhällsutmaningar"). Bland annat arrangerades en digital klimatfestival i september 2021.¹⁴
- Uppsala kommun genomförde en klimatvecka 2021, med digitala föreläsningar, workshoppar, utmaningar, utställningar, panelsamtal och tävlingar.¹⁵ Hösten 2020 genomförde de en Instagram stories-klimatinsats med frågan "Vad vill ni veta mer om kommunens klimatarbete" och sen svarade de löpande på frågorna och passade då på att informera om pågående relaterade saker.
- Göteborg stad har samarbetat med civilsamhällesorganisationen Digidem Lab, som använder sig av digitala plattformar för att utveckla långsiktiga strukturer för dialogprocesser. Göteborg har samarbetat med organisationen bland annat för att utveckla medborgarbudgetar i flera stadsdelar i syfte att uppnå målen om ett jämlikt Göteborg. På liknande sätt kan dessa verktyg och plattformar användas kopplat till klimatomställning.
- Stockholm stad har bjudit in till bred dialog med representanter för det civila samhället om genomförandet av de globala målen och hur de kan arbeta tillsammans för att nå dem.
- Växjö kommun använder en fastställd process för hur medborgare ska involveras. Årligen beslutas om vilka aktiviteter och i vilka områden (grupper) dessa ska genomföras.
- I Lunds kommun har ett klimatpolitiskt råd utsetts som årligen utvärderar resultat och effekter från klimatplanen.
- En annan strategi som Malmö stad har genomfört med framgång är att initiera (katalysera) processer inom olika sektorer, t.ex. LFM50.¹⁶
- Fridays for Future

Några metoder som kanske inte har använts så mycket som de borde i en svensk kontext är Citizen Science, co-design och co-production. Citizen Science, eller Medborgarforskning, är forskning som genomförs med ett aktivt deltagande av allmänheten. Det innebär att andra än professionella forskare och forskarstuderande medverkar med att t.ex. samla in material, agera som assistenter, samarbetspartners, projektledare eller initiativtagare i forskningsprojekt. Co-creation och co-production är metoder och begrepp som används för medskapandeprocesser där medborgare ges ett större inflytande och ansvar i planering och genomförande.

8.2 En internationell utblick

Ser vi utanför Sveriges gränser finner vi många ambitiösa initiativ som syftar till att involvera medborgare i samhällsutvecklingsansatser med sikte på klimatomställning.

I Frankrike används t.ex. ansatsen Noll avfall i Roubaix. Här utbildas och engageras medborgare på olika sätt för att nå ett mål avseende minskat avfall. Här får medborgare lära sig hur de kan väga sitt avfall varje månad, registrera siffran i en digital plattform och sedan tävla med andra medborgare i att väga in minst avfall. De utbildas också om olika komposteringsystem för att kunna odla mat och kompostera, samt om tillgång till gemensamma trädgårdar, hur de kan odla grönsaker och hur de

¹⁴ <https://umecom.se/>

¹⁵ <https://www.uppsala.se/kommun-och-politik/sa-arbetar-vi-med-olika-amnen/sa-arbetar-vi-med-hallbar-vardag/program>

¹⁶ <https://lfm30.se/>

kan sköta trädgården. Vidare organiseras workshoppar och minikonferenser där medborgare kan ta del av andras erfarenheter och dela med sig av innovativa idéer för att minska avfall. Kommunen installerar komposter för organiskt avfall på olika platser och organiserar kurser om cirkulär ekonomi för skolelever, även förskolan.¹⁷

I **Storbritannien** arbetar man aktivt med medborgarinvolvering kopplat till den nationella klimatstrategin. Det är en strategi som har utvecklats och förverkligas med stöd av medborgardialoger och analyser av lokala kontexter. De medborgare som deltar i dialogerna kopplade till strategin väljs ut genom en form av medborgarlotterier. Under genomförande av workshoppar får medborgare möjlighet att rösta på de lösningar som de tycker är bäst inom en rad viktiga utmaningar inom olika ämnesområden som energi, transport och naturlig miljö. Några av de verktyg som har använts i detta sammanhang är Stormboard (<https://stormboard.com/>), Slido (<https://www.sli.do/>) och Miro (<https://miro.com/>). Framdriften i arbetet kan följas i rapporter som publiceras på t.ex. Manchesters och Bristols officiella hemsidor.¹⁸

I **Kanada** har man lång erfarenhet av att arbeta med medborgarengagemang såväl kopplat till klimatomställning som i andra sammanhang. Ett exempel är Vancouver stad som har tagit fram en Climate Emergency Action Plan där de involverar och engagerar medborgare.¹⁹ Ett annat exempel är Toronto som har en särskild strategi för att engagera barn och unga i stadsutvecklingen.²⁰

En gemensam viktig slutsats från dessa initiativ är att medborgare måste inkluderas redan från början av processerna. Det kan t.ex. ske genom interaktiva workshoppar, evenemang och genom att de får tillgång till digitala verktyg där de kan ge sin åsikt och se vilken påverkan olika åtgärder kan ha för klimatet, för hälsan, för deras sociala liv m.m.

Slutligen vill vi lyfta det nya europeiska Bauhausinitiativet (New European Bauhaus) som ska:

- Föra samman vanliga medborgare, experter, företag och institutioner och underlätta samtal om hur vi kan göra morgondagens bostäder mer ekonomiskt överkomliga och tillgängliga
- Mobilisera formgivare, arkitekter, ingenjörer, forskare, studenter och kreativa hjärnor i alla discipliner att tänka nytt kring hållbart boende, både i och utanför EU
- Sträva efter att höja vår livskvalitet – initiativet ska lyfta fram värden som enkelhet, funktion och materialens kretslopp utan att kompromissa med vårt behov av komfort och skönhet i vår vardag.
- Ge ekonomiskt stöd till innovativa idéer och produkter genom särskilda ansökningsomgångar och via de samordnade program som ingår i EUs långtidsbudget.

Ett flertal goda exempel från olika delar i Europa finns idag presenterade på initiativets webbsida.²¹

¹⁷ Resultat från arbetet kan följas på plattformen <https://www.roubaixzerodechet.fr/en/> där alla kan se andras resultat och vilka effekter de enskilda åtgärderna har.

¹⁸ <https://www.manchesterclimate.com/plan> respektive <https://www.bristol.ac.uk/green/get-involved/climate-action-bristol/>

¹⁹ Läs mer om medborgarengagemang generellt: <https://vancouver.ca/your-government/how-we-do-community-engagement.aspx> och Climate Emergency Action Plan: <https://vancouver.ca/green-vancouver/vancouvers-climate-emergency.aspx>

²⁰ Läs mer här: [Youth Engagement Strategy – City of Toronto](#)

²¹ https://europa.eu/new-european-bauhaus/about/about-initiative_sv

Viktiga erfarenheter som aktörer aktiva inom de ovan nämnda internationella exemplen på medborgarengagemang kan kort sammanfattas så här:

- Inled arbetet genom att genomföra en demografisk studie och utred vilka medborgarna är, deras social och ekonomisk bakgrund, åldersgrupper samt olika samhällsgrupperingar samt gör en genomlysning av den lokala kontexten (regionens bakgrund, utsläpp, osv)
- Involvera medborgare så tidigt som möjligt i de processer där man vill arbeta med ökat medborgarengagemang. Detta kan t.ex. göras genom interaktiva workshoppar och evenemang samt genom att skapa tillgång till digitala verktyg där medborgarna kan ge sin åsikt och se vilken påverkan olika åtgärder kan ha för klimatet, för hälsan och för sitt sociala liv.
- Säkerställ ett gott förtroende mellan medborgare och offentliga tjänstepersoner eftersom det är en förutsättning för framgång när man arbetar med medborgarengagemang.
- Specificera en detaljerad handlingsplan med åtgärder som kan tas av kommunerna och lokala aktörer (däribland medborgare) och visualisera sociala, ekonomiska och miljömässiga fördelar som kan nås med den framtagna planen. Detta eftersom många medborgare enklare kan relatera till fördelar för hälsan och välbefinnande än för miljön och klimatet.
- Involvera föreningar och organisationer som kan nå ett stort antal medborgare genom hela processen. Här ligger fokus på att nå ungdomar och utrikesfödda centralt. Sociala medier kan vara ett bra sätt att nå många medborgare.
- Se medborgare som potentiella talespersoner för att ta klimatarbetet vidare.

Vidare poängteras det att det finns utmaningar i arbetet med medborgarengagemang. Bland dessa nämns svårigheter att nå ut till alla grupper av medborgare, långa tidsspann mellan insats och resultat vilket kan bidra till förlust av upparbetat engagemang, svårigheter i att följa upp och mäta nyttan med medborgarengagemanget kopplat till klimatnytta samt kostnadsdrivande delar i de medborgaranknutna delarna av processerna.

9 Rekommendationer till nästa steg och finansiering

Vi föreslår att Viable Cities i det fortsatta arbetet med medborgarengagemang för klimatomställning fokuserar på följande steg för att utveckla de tre nyckelkomponenterna som har presenterats i kapitlet som innehåller vårt förslag till strategi.

- Framtagande av plan för implementering av de tre nyckelkomponenterna,
- Utvärdering och diskussion om de digitala verktyg som har analyserats i Rambolls uppdrag (vilka av dessa skulle kunna användas och hur?). Analysen behöver även omfatta kostnader för utveckling, licensavtal och drift av plattformen.
- Bildande av en nationell referensgrupp bestående av representanter från kommuner, statliga verk och innovationsprogram, företag, civilsamhället och akademien, som bistår med råd och stöd i utvecklingen av nästa steg. En teknisk arbetsgrupp som har kunskap om digitala verktyg och arbetssätt bör även tillsättas.

- Utlys en tävling alternativt genomför en upphandling där behoven presenteras och där teknisk lösning (system) efterfrågas.
- Ta fram förslag på struktur och innehåll för de olika delningsområdena på den digitala plattformen.
- Samordna nationella insatser och webbsidor. Mycket information finns men på olika forum och kanaler. Vilka forum är viktiga och bör integreras med (eller länkas från) den digitala plattformen?
- Ge ekonomiskt stöd till "kopiera mera"-aktiviteter. Låt de resurseffektiva åtgärder som ger goda resultat få ekonomiskt stöd för att genomföras av fler.
- Ta fram digitala mallar och utbildningsmaterial för nulägesanalyser och färdplaner.
- Utveckla mål och indikatorer för att kunna visa utfall från klimatambassadörernas insatser

Medel bör avsättas både på nationell, regional och kommunal nivå.

9.1 Nationell nivå (Viable Cities)

Resurser behöver allokeras till:

- Utveckla och implementera planen med de tre föreslagna nyckelkomponenterna
- Leda processen framåt och kontinuerligt ha dialog med representanter från kommuner, nationella och regionala nivå
- Utvärdera och upphandla en/flera system för digital delning
- Utveckla och ansvara för innehåll i det nationella nätverket samt delningsplattformen
- Ta fram digitala mallar och uppföljningssystem
- Kommunikation och storytelling
- Planering, koordinering och genomförande av nätverksaktiviteter
- Årlig uppföljning och delning av resultat

9.2 Regional och lokal nivå

Resurser behöver avsättas till:

- Framtagande och uppföljning av nulägesanalys
- Framtagande, implementering och uppföljning av färdplaner
- Aktivt delta i det nationella färdplansarbetet och nätverket med klimatambassadörer
- Processleda det lokala och regionala arbetet
- Utvärdera och samordna med insatser som har fått klimatinvesteringsmedel
- "Kopiera mera"-aktiviteter där medborgaren engageras
- Planera och arrangera ett årligt uppföljningsevent av lokala färdplaner och arbete tillsammans med lokala aktörer
- Kommunikation och storytelling

Finansiering av ovanstående kostnadsposter kan ske genom en kombination av medel från europeiska regionalfonder, stat, kommuner och privata företag. Utveckling och förvaltning av den digitala plattformen skulle t.ex. kunna finansieras med både offentliga och privata medel.

I EUs mission board-rapport *100 climate neutral cities 2030 – by and for citizens* finns ett förslag att minst 1 procent av budgeten för ett klimatkontrakts-ramverk bör avsättas till medborgarinvolvering. Det är positivt att fokus läggs på att det krävs resurser för ökat medborgarengagemang, och vi välkomnar det budskapet. Men det finns risk att detta förslag är kontraproduktivt och att det skapar mer problem än möjligheter för ökat medborgarengagemang. Det är svårt att beräkna en exakt budget för alla klimatinvesteringar. Budgeten avser inte enbart pengar från staten eller en övergripande satsning hos en kommun, utan även investeringar i stadsutvecklingsprojekt för nya och befintliga områden, förvaltning och drift av fastigheter och infrastruktur m.m. Med ett krav på minst 1 procent av budgeten för medborgarengagemang kan det lätt bli fråga om en efterhandskonstruktion avseende beräkningen av den totala budgeten och resurserna för medborgarengagemang. Det viktiga är att avsätta tillräckliga ekonomiska resurser och personella resurser för att driva dessa frågor och att synliggöra budgeten för medborgarengagemang i klimatinvesteringsplaner, kommunernas mål och budget samt vid uppföljning. Att sätta 1 procent som mål för dessa resurser kan snarare minska ambitionsnivån för detta fokusområde.

10 Referenser

Artiklar, publikationer m.m.

Boverket, Barnkonventionen i fysisk planering och stadsutveckling – Kartläggning och analys, 2020, <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2020/barnkonventionen-i-fysisk-planering-och-stadsutveckling/>

Boverket, Medborgardialog, webbsida, <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/medborgardialog/>

Bristol, Climate action plan, <https://www.bristol.ac.uk/green/get-involved/climate-action-bristol/>

Dagens Nyheter, En win-win-situation uppstod i Aspudden och Midsommarkransen på måndagskvällen, 2012, <https://www.dn.se/blogg/epstein/2012/04/17/en-win-win-situation-uppstod-i-aspudden-och-midsommarkransen-pa-mandagskvallen/>

Engström A, ARG Engagemang i tider av missnöje, Lunds universitet, 2020, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9035952&fileId=9040825>

EU-kommissionen, DG Research och Innovation, 100 climate-neutral cities 2030 – by and for citizens

EU-kommissionen, DG Research och Innovation, New Urban Agenda

EU-kommissionen, New European Bauhaus, https://europa.eu/new-european-bauhaus/about/about-initiative_sv

Helsingborgs stads hemsida, Helsingborgs klimatavtal, 2021-10-14, <https://helsingborg.se/bo-bygga-och-miljo/helsingborgs-arbete-med-miljo-och-hallbarhet/helsingborgs-klimatavtal/>

Huddinge kommun, Miljöklubben på Långsjöskolan får Huddinges miljöpris 2020, <https://via.tt.se/pressmeddelande/miljoklubben-pa-langsjoskolan-far-huddinges-miljopris-2020?publisherId=1880408&releaseId=3286823>

IVL, Dialog för hållbar stadsutveckling, 2015,

<https://www.ivl.se/download/18.694ca0617a1de98f472e0c/1628414780408/FULLTEXT01.pdf>

Järfälla kommun, Järfällaförslaget - för ökat engagemang, 2021,

<https://www.jarfalla.se/nyheter/nyheter/artiklar/jarfallaforslagetforokatengagemang>

LFM30, Tillsammans utvecklar vi en klimatneutral bygg- och anläggningssektor i Malmö,

<https://lfm30.se/>

Manchester, Climate action plan, <https://www.manchesterclimate.com/plan>

Naturvårdsverket, Panorama webb

Roubaix Zero Waste, <https://www.roubaixzerodechet.fr/en/>

SKR, Medborgardialog, webbsida,

<https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet/medborgardialog.372.htm>
!

Toronto, [Youth Engagement Strategy – City of Toronto](#)

Umeå kommun, Digital klimatfestival, 2021, <https://umecom.se/>

Uppsala kommun, Så arbetar vi, 2021, <https://www.uppsala.se/kommun-och-politik/sa-arbetar-vi-med-olika-amnen/sa-arbetar-vi-med-hallbar-vardag/program>

Vancouver Climate Emergency Action Plan: <https://vancouver.ca/green-vancouver/vancouver-climate-emergency.aspx>

Vancouver, <https://vancouver.ca/your-government/how-we-do-community-engagement.aspx>

Westin M et al, Medborgardialog om komplexa samhällsfrågor, Uppsala Universitet, 2016,

<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:967426/FULLTEXT02.pdf>

Åhnby U, Att möjliggöra äldre människors delaktighet i vardagen Framtidsverkstad som idé och

metod, Högskolan i Jönköping, 2012, <http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:509482/FULLTEXT01>

Metoder och verktyg

Stormboard, <https://stormboard.com/>

Slido, <https://www.sli.do/>

Miro, <https://miro.com/>

Panorama, <https://app.climateview.global/public/board/ec2d0cdf-e70e-43fb-85cb-ed6b31ee1e09?node=ec2d0cdf-e70e-43fb-85cb-ed6b31ee1e09>